

ROZHLEDY

Nenaplněná příležitost

NĚKOLIK POZNÁMEK NAD KOMENTÁŘI
K NEZVALOVÝM BÁSNÍM I–III V EDICI ČESKÁ KNIŽNICE

Iva Málková

Nové vydání poezie Vítězslava Nezvala v České knižnici představuje druhý nejrozsáhlejší projekt v rámci této prestižní řady. Zastavme se u vybraných principů a postupů, které určují povahu komentářů u tří knih představujících Nezvalovo dílo a život. Text edičně připravil a komentář napsal Milan Blahynka, *Básně I* byly v nakladatelství Host vydány v roce 2011, *Básně II* o rok později, *Básně III* roku 2013.

Vezmeme-li v úvahu obecné zásady České knižnice, je zřejmé, že texty zařazené do této dlouhodobě koncipované edice by měly představovat vrcholná, snad kanonická díla české literatury. Autory sem zařazené by edice (zvláště v komentářích) měly charakterizovat v jejich rolích, jaké se hrávali v soudobém literárním životě, jak v něm byli reflektováni, co z jejich činů a postojů zůstalo pouze dokumentem doby, co neslo a nese nepřehlédnutelný vývojový potenciál, jak a čím se zapisovali do historie, jak figurovali a figurují v dějinách literatury.

Editor, pokud zopakujeme hlediska zformulovaná mj. Mojmírem Otrubou, zaujímá stanovisko a interpretuje, hodnotí básnickou osobnost, poetický systém, historickou vývojovou etapu. Otruba každému, kdo se ujme role editora, připomíná, že během práce trvá neustálá podezíravost vůči materiálu i sobě samému, že nikdy neexistuje obecně platný „receptář“, že každá ediční práce a příprava komentáře přináší podněty pro tvůrčí počínání (srov. OTRUBA 2012: 334–351).

Je vždy zásadní a nejtěžší při rozsáhlém a žánrově pestrém díle autora rozhodnout, které části díla budou do edice zařazeny, jestliže se nejedná o souborné vydání. Vítězslavu Nezvalovi se dostalo mimořádné pozornosti, jeho básnické dílo máme díky České knižnici k dispozici v triptychu. Tři svazky, tři rozsáhlé komentáře — tuto příležitost neobdržel téměř žádný z autorů utvářejících podobu české poezie, české literatury. Básníci Karel

Toman, Karel Hynek Mácha, Jan Neruda, Adam Michna z Otradovic, Jaroslav Vrchlický, Fráňa Šrámek, Jan Zahradníček, Karel Jaromír Erben, Viktor Dyk, Vilém Závada, Josef Kainar, František Hrubín, Josef Svatopluk Machar dostali v České knižnici šanci jediného svazku, který jen výjimečně tezauroval jejich básnickou tvorbu téměř v úplnosti. Karel Hynek Mácha a Karel Jaromír Erben mají knihu básnickou i knihu próz, jediný Josef Václav Sládek dostal prostor dokonce ve čtyřech knihách *Má Amerika* (1998), *Básně I* (2003), *Básně II* (2004), *Básně III* (2006).

Tři knihy představují, vyjdeme-li z charakteristiky v posledním svazku, básnickou tvorbu „mimořádně plodného autora [...]“. *Básně I* a *II* [...] zpřístupnily dnešním čtenářům Nezvalovu tvorbu z let 1922–1937, tj. z doby těsně před **poetismem**, za **poetismu** a jeho doznívání a pak za **surrealismu** [...]“ (BLAHYNKA 2013: 451). Vymezení posledního svazku je nejméně určité a nenalzáme u něj princip (literárněhistorický, recepční, poetologický, versologický apod.) výběru básní. Víme jen, že je to „**nesurrealistická poezie**“ a dvě sbírky „**posledního tvůrčího období**“ (srov. IBID.: 452) spolu s *Nedokončenou*.

Přehledové charakteristiky exponovaně ulpívají na období předválečném a válečném, nad obdobím poválečným se ztrácí věcnost a dokumentárnost. Tvůrce komentáře hledá slova ochranná a vycházející z jistého sentimentu (proto tak překvapují v odborném textu expresivně zabarvená slova — „brutálně“ [IDEM 2011: 433], „štitivě komentoval“ [IDEM 2012: 429] aj.).

V prvním svazku čteme:

Komentář upozorní na rozpory příznačné pro dobu i autora, který psal verše politicky exponované, ale i podmanivou lyriku stesku po plném tvořivém životě, a připomene i hru *Manon Lescaut*; ta v roce své premiéry a sedmi prvních vydání (1940) předčila ve čtenářské anketě *Lidových novin* v kategorii **poezie** i takové skvosty jako Horova *Jana houslistu*, Seifertův *Vějíř Boženy Němcové* a Halasovu *Naši paní Boženu Němcovou*; a i později zajišťovala svému autorovi status básníka, jemuž je láska a poezie nade vše, a během šedesáti let dosáhla víc než půl milionu vydaných a zpravidla brzy vyprodaných výtisků. (IDEM 2011: 428)

V *Básních II* se opět *Manon Lescaut* stává klíčovou a výchozí pro hodnocení další tvůrčí etapy.¹

1 Blahynka opakovaním vytváří z *Manon Lescaut* jeden z vrcholů Nezvalovy tvorby, k němu přiřazuje *Historii šesti prázdných domů* a rozsahem textu, který villonovským baladám věnuje, i 52 *hořkých balad věčného studenta Roberta Davida*. „Nezvalově poetické tvůrčí etapě se v její době nedostalo jména; i proto není zapominání-vzdorná a zdá se méně paměti(v)hodná a významná“ (BLAHYNKA 2011: 431); „Histo-

Díky taky své *Manon Lescaut* zůstával Nezval pak respektovaným básníkem i v době, kdy mu část čtenářské obce nebyla s to odpouštět politicky exponované verše a projevy, jimiž vyjadřoval své stále trvajícím ztotožnění se „socialistickou nadějí“, brzy po druhé světové válce zklamávanou; tehdy však Nezval psal i podmanivou lyriku stesku a touhy po plném tvořivém životě a nejen v kapitolách Z mého života, ale i ve verších bilancoval svou životní dráhu. (IDEM 2012: 418)²

Výklady a usouvztažňování Nezvalova díla a jeho role jsou v komentářích založeny na ulpívání, na verifikaci prostřednictvím opakování:

námítky a výtky, jichž se mu dostávalo zejména od druhů v českém surrealistickém hnutí, [...] ale později i od tzv. mladé kritiky, která u něho od konce druhé světové války naopak shledávala nežádoucí stopy nepřekonání poetismu a surrealismu; zároveň a pak až do konce života byl v nemilosti i u těch ctitelů poezie, kteří s jeho politicky exponovanými, zejména příležitostnými verši paušálně zavrhovali celé jeho poslední třináctiletí a tu a tam doposud je označují za úpadek a zradu jeho lepší minulosti. (IDEM 2013: 454)

Ti, co si uvědomovali, jak obrovský kapitál už od meziválečného období komunistická kulturní politika v Nezvalovi má, a přitom nebyli beze smyslu pro poezii a umění (Nejedlý, Štoll, Kopecký, Taufer), tolerovali mu i verše a postoje zdaleka ne ortodoxní. Ti druzí ve snaze prokázat svou bdělost a nekompromisní revoluční přisnost samozřejmě vítali mladé soudruhy, kteří se chtěli na úkor slavných nepolepšitelných formalistů prosadit tím, že prokáží důslednější revolučnost a službu lidu (IBID.: 471–472):

na straně druhé vyvolává odpor, závist až nenávisť jako básník oficiální a čítankový, sběratel cen [...] a titulů (IBID.: 473–474).

Postřehy na okraj

Komentář první knihy otevírá nešťastná formulace, jež pro nás zpochybňuje pozici, z níž bude Nezvalovo dílo reflektováno: „Básnický odkaz Vítězslava Nezvala (1900–1958) je mimořádně rozsáhlý a i víc než půl století po smrti svého tvůrce budí zájem, souhlas i nesouhlas“ (BLAHYNKA 2011: 427). Domníváme se, že básnický odkaz (pokud přijmeme toto zastarávající

---

rie šesti prázdnych domů, jedna z nejvýznamnějších Nezvalových básnických skladeb vůbec [...]“ (IBID.: 432).

2 Komentář uvádí citované pasáže kurzivou, ve shodě s územ ČL tato místa vyznačujeme uvozovkami.

spojení) lze akceptovat, nebo přehlížet, lze interpretovat, nebo dezinterpretovat, lze jej propagovat, nebo vylučovat z literárního života. Ale lze s ním nesouhlasit?

V úvodním textu první knihy čteme určující vymezení: „Triptych je koncipován tak, aby představil každé jeho tvůrčí období“ (IBID.: 427). Jak ale rozumět této formulaci, když edice nezahrnuje politicky angažované příležitostné verše ze čtyřicátých a padesátých let? Znamená to, že je toto období vyloučeno z tvůrčí činnosti Vítězslava Nezvala? Přemýšlení nad tvorbou autora přece musí zahrnovat všechny texty, které jako tvůrčí bytost napsal, vystoupení, která vykonal. Patří k nim díla vrcholná i juvenilie, poetické podněty i verše zplanělé, jedinečné individuální počiny i příležitostná veršování. Nestanou-li se součástí edice úplným textem (což je vždy volbou editora a v případě České knižnice i vědecké rady), přestože určují výrazně charakter určitého období, pak by neměly být v komentářích charakterizovány pouze povšechně a bez hlubších souvislostí.

Kontexty (budeme uvádět příklady z první knihy) se vytvářejí pomocí koláží zvláště textů vzpomínkových, textů Nezvala o sobě (*Z mého života*), textů o něm (Jiří Svoboda *Přítel Vítězslav Nezval*), dopisů Jiřího Mahena či Jiřího Svobody.

Postupně se buduje obraz Nezvala jako toho, kdo stával stranou velkých hnutí a kampaní. Názorně to dokládá dopis z 5. září 1923, citovaný editorem v komentáři k prvnímu svazku: „Tady v Praze je pro mne krom několika okamžiků pravé peklo, poněvadž všichni ti kamarádi nejsou mí přátelé, nemají té duše jako Ty a já, nerozumíme si (možná, že přijde doba, kdy si nebudeme s nimi rozumět ani v umění)...“ (IBID.: 429). Na jiném místě Blahynka vytváří obraz ohroženého/ohrožovaného spisovatele, když konstatuje:

Nezval zasahoval do podoby svých původních knih při pořádání svého souborného Díla (které započalo vycházet roku 1950) brutálně, vědom si předobře toho, co ani on — ač se mu dostávalo oficiálních post a částí veřejnosti byl považován za oficiálního autora, rád vystupoval jako odvážný obhájce oficiálně ostrakizovaného moderního umění — nezmůže ubránit před cenzurními (případně dalšími) postihy. [...] odložit vydání toho, co bylo nejzranitelnější [...], na méně nebezpečnou dobu, o jejímž příchodu nepochyboval. (IBID.: 433)

Okolnosti a myšlenkové pochody, které se vztahují k účinkování v poetických a surrealistických pospolitostech se opakovaně (citacemi z týchž zdrojů) dokládají, ale tak zásadní tvrzení, která se vztahují k vypjatému, zlomovému období pro celou společnost a pro československou kulturu, se pouze konstatují. Určení zůstávají pouze v obecných narážkách („Tzv. mladá kritika horlivě pásala“ [IBID.]), „část soudobé kritiky“ (IDEM 2012: 431), „soudobá kri-

tika“ (IBID.: 432); „podle jeho radikálních mladých kritiků“ (IBID.: 441); „se Nezvalovi pak bude někdy právem, jindy nespravedlivě dostávat až podnes od kritiky a čtenářů vylučujících z poezie verše jiné politické nebo estetické orientace, než jakou sami považují za jedinou správnou“ (IDEM 2013: 469).

Formulace předpokládají, že čtenář je najednou do hloubky seznámen s daným obdobím, s publicistickými texty v denním tisku, s propagandistickými pamflety spojenými s pokořením básníků. Je na škodu, že Milan Blahynka jenom výběrově zachycuje a nenechává často v autentických citacích zaznít dobovou recepci bez zpřesnění. Konkrétní výpady pak najdeme roztroušeny u jednotlivých sbírek, básní, je tak zesílen dojem roztržitosti a nevyrovnanosti.

Samostatným problémem je skutečnost, že Blahynkova edice registruje proměny textu mezi jednotlivými otisky a vydáními, avšak v komentáři schází alespoň náznak výkladu o tom, jaké dopady měly tyto mnohdy zásadní proměny na jednotlivé básně, jak to ovlivnilo smysl textu, jeho sémantiku.

Chaos zkratek a iniciál

Komentář v kontextech připomíná jména, události a okolnosti, které jsou spojovány se jménem Vítězslav Nezval. Do literárního života se vrací osoby, které nejsou všeobecně známy. Komentáře pracují se jmény nedůsledně. Jednou uvádějí křestní jméno i příjmení, jindy čteme jenom iniciálu a plné jméno v komentáři není uvedeno ani jednou.

Zkratky utvářejí v komentáři doslova labyrint. V první knize je to téměř bezvýhodné bloudění, v druhé a třetí knize jsou zkratky jmen (jen iniciály), děl Vítězslava Nezvala (většinou tvořeny prvními písmeny slov, která název utvářejí, ale i tady je to tvořivost, jejíž princip bude znám pouze Milanu Blahynkovi, či snad ještě odpovědným redaktorům: Zdeňce Novákové [sv. I a II] a Josefu Schwarzovi [sv. III]), titulů, které se k jeho životu a tvorbě vztahují, přijatelnější. Plynulost a koheze textu zaplaveného zkratkami v prostředním a závěrečném díle jsou přístupnější než v úvodním svazku nejen tím, že se snížena četnost jejich výskytu, ale snad také proto, že si čtenář na text rozsekaný zkratkami uvykne, že rezignuje na srozumitelnost během prvního čtení.

Zkratky se dostávají dokonce do názvu jednotlivých textů („Uhelny důl byl před RSD otištěn v Srš 2, 49, 19. 10. 1922, 2, pod názvem Píseň z PK.“ [BLAHYNKA 2011: 456], kde RSD = *Revoluční sborník Devětsil*, 1922; Srš = *Sršatec*, PK = *Podivuhodný kouzelník*; podobně „Z nových básní VN“ [IBID.: 462], VN = Vítězslav Nezval). V *Básních II* čteme v textu „Komentářů“ najednou zkratku NnH (IDEM 2012: 473), jejíž vysvětlení se ale ani na jednom z míst, kde jsou zkratky zařazeny, nevyskytuje. Vysvětlení *Nápisy na hroby* nacházíme pouze v *Básních I* (IDEM 2011: 436 a 475).

Pokud dojde k opomenutí a sdělení není zašifrováno do zkratek, můžeme číst i souvislejší větu: „Před Pa v devětsilském (= druhém) ročníku sborníku

Život (vydával Výtvarný odbor Umělecké besedy v Praze) v prosinci 1922, s. 110–117, s podtitulem Vaudeville, který adresuje autor Karlu Teigemu, Praha II, Černá 12a, Evropa“ (IBID.: 454 [Pa = *Pantomima*]).

Problematickým se stává také odkazování k jednotlivým svazkům *Díla Vítězslava Nezvala*, které začalo vycházet v roce 1950, za života a s přímým podílem autora, a jeho završení je spojeno až s hranicí devadesátých let, kdy o podobě svazku rozhodovali už jednotliví editoři. V soupisu zkratek (u jeho duplicity se ještě zastavíme) se píše jednoznačně „Dí Dílo Vítězslava Nezvala (1950–1990), příp. s číslem svazku“. Výskyt zkratek odkazujících k soubornému vydání však opět přináší anarchii do podoby informací. Tak čteme varianty *Dí 24*, ale pak *Dí24*, nebo spojení „v *Dí* vyšla *Depeše* až ve sv. 22“ (IBID.: 454), ale protože není uveden rok vydání 22. svazku *Díla Vítězslava Nezvala*, netušíme, co vlastně příslovce *až* naznačuje a k jakému období odkazuje. Jinde získáváme zpřesnění v podobě: „Ze sedmi etap kouzelníkova cestování se do Díla dostalo jen Intermezzo (vypuštěno 142 veršů)“ (IBID.: 457). Tentokrát, nekoncepčně, se vyskytuje v „Komentáři“ první slovo z názvu *Dílo Vítězslava Nezvala*, avšak nejsme s to z textu identifikovat, v kterém svazku Díla to bylo. Ve třetí knize básní nalézáme další varianty odkazů, ačkoli se informace o způsobu záznamu ve zveřejněných zkratkách nemění. Text komentáře podoby zkrácených záznamů (opět je shledáváme jako nahodilé) tolik nerozsekávají a podávají plnohodnotnější informace, které si může čtenář kontextualizovat a uvědomovat si na nich situace, které jsou spojeny se zveřejňováním díla po roce 1958, po smrti Nezvala. Srovnej: „[...] byla nalezena až v básníkově pozůstalosti; nyní v Díle VN sv. 37, Pozůstalé básně, 1990, 377. [...]“ (IDEM 2013: 456); „Napsal-li v Třetím manifestu poetismu (1930, tiskem až v Díle VN 25, 1967), [...]“ (IBID.: 457).

Také dochází ke kontaminaci dvou zdrojů. Na jediný text, Nezvalovy vzpomínky, odkazují, bez uvedení motivace, dvě zkratky. *Z mého života* můžeme nacházet v podobě *ZMŽ*, za níž následuje číslo strany — bohužel i tady nedůsledně, jednou odděleno čárkou, podruhé nikoli (srov. *ZMŽ* 39 [IDEM 2011: 468] a *ZMŽ*, 39–40 [IBID.: 469]); také ale můžeme Nezvalovy vzpomínky nacházet pod zkratkou *Dí38*, kdy po čárce má následovat nikoli odkaz na stranu, ale odkaz na číslo kapitoly. Jenže ke zmatení dochází i tady, protože třeba v *Básních I* nacházíme upřesnění v této podobě: „(Z mého života, kap. 22), [...]“ (IBID.: 429). Není použita zkratka, nenásleduje strana, ale kapitola, kterou se však mělo odkazovat, jestliže budou vzpomínky součástí *Díla Vítězslava Nezvala*... V jedné informaci si uvědomujeme další nedůslednost, když se v odkazech potkají vzpomínky Vítězslava Nezvala a Otakara Štorch-Mariena a v jednom případě — u Nezvala — známe odkaz na stranu a v případě druhém — u *Ohňostroje* Štorch-Mariena — jenom svazek dvoudílných pamětí (*OŠM2*; *ZMŽ* 50 [IBID.: 467]).

Jestliže jeden z určujících názorů všech tří svazků tvoří myšlenka, že Nezvalovo dílo bylo po jeho smrti zpochybňováno a zmenšoval se (prostřed-

nictvím nakladatelské politiky) počet jeho čtenářů a obdivovatelů, pak se ukazuje jako závažná nedůslednost, že u jednotlivých svazků není v záznamu jasně dán i rok, kdy svazek *Díla Vítězslava Nezvala* vyšel. Jednotlivé svazky *Díla* nekopírovaly chronologii vzniku a zveřejňování jednotlivých textů Vítězslava Nezvala, a tak tato disproporce zabraňuje, aby se do textu komentáře dostávaly skryté, ale jednoznačně také důležité informace o možnostech vstupu Nezvalova díla do kontextu literatury, do literárního života po jeho smrti, aby se tak mohla mj. ozřejmit reflexe určitého segmentu Nezvalova díla od konce pátého do počátku devátého desetiletí 20. století. Např. sdělení „Původní sedmidílný cyklus byl posmrtně publikován v Dí37“ (BLAHYNKA 2011: 456) je velmi neurčité, protože to mohlo být od roku 1958 až do roku 1990. Další příklad: do informační změti, kterou můžeme zažehnat jen dalším studiem a přiřazením roků vydání u určitých svazků *Díla*, se mj. dostaneme, když čteme „Druhé a třetí vydání se uskutečnilo až v Dí1, a to bez čtyř Písní (**Slunce, Automobil, Kamna, Harfenice**, ty až v Dí34), bez **Věžně** (ten až v Dí22) a všech básní v próze (ty až v Dí13) [...]“ (IBID.: 462). Jen výjimečně čteme *Dů 1950* nebo *Díz 1957*. V *Básních II* pak najdeme dokonce odkazy psané římskými číslicemi „[...]“ (tiskem z rukopisu až v Díle VN XXV, Manifesty, eseje a kritické projevy z let 1931–1941; 1974) [...]“ (IDEM 2012: 426) a stejný svazek věnovaný textům Vítězslava Nezvala najdeme i v podobě, kde je informace rozšířena také o stranu: „Dílo VN XXV, 1974, 506“ (IBID.: 431). Aby variant odkazování nebylo málo, zaznamenáváme i podobu „ve 32. svazku VN, 1980, [...]“ (IBID.: 432).

V textu komentáře se setkáváme se zkratkami, které v soupisu zkratek nenajdeme (srovnej SK jako sloupcová korektura [IDEM 2011: 469], a soupis zkratek na stranách 435–436 a 475–476 [IBID.]). Stejně tak se v textu běžně používá zkratka „m.“ jako naznačení změn ve znění veršů u jednotlivých vydání nebo mezi otisky v časopisech a sbírkách apod., ale vysvětlení, že lze zkratku nahradit slovem *místo*, nikde nenajdeme. Na straně jedné se může zdát, že je to nabíledni, zvláště předpokládáme-li, že komentář budou číst ti, kdo se orientovali již v jiných edicích, ale protože v seznamu zkratek najdeme i „v.“ jako *verš*, pak je naše omluvná úvaha nepřipadná.

Zdvojování informací

Prostor komentáře je vždy omezen, informace v nich musí procházet promyšlenou selekcí tak, abychom dostali přesvědčivému a nejpravděpodobnějšímu obrazu, abychom zvolili prostředky, jak zachytit dostatečné množství informací. Proto je překvapivý poměr v Nezvalovi použitých prostředků. V komentáři přístupnost a srozumitelnost textu ovlivňuje zmíněné nadužívání zkratek (v prvním svazku dovedeno k hraně SMS šifry), ale na straně druhé v každé z knih i napříč celým triptychem čteme opakované, pouze modifikované, jednou v komentáři podruhé v citaci, či dokonce v opakovaných

citacích uváděné vysvětlení, dokreslení či podstatné informace. Například o změnách názvů básní mezi *Melancholickými upíry* a *Mostem* se dozvídáme dvakrát (srov. BLAHYNKA 2011: 441 a 446). V *Básních II* při přehledu, kterou část díla můžeme vnímat jako intencionálně surrealistickou, nacházíme ve výčtech upřesnění: „třemi překlady z Bretona, na nichž se podílel (*Nadja*, *Spojité nádoby* a *Co je surrealismus?*), jedním překladem z Éluarda [...]“ (IDEM 2012: 426), abychom o pár stránek dále získali stejnou informaci, ovšem částečně v konkrétnější, částečně vágnější formě (podíl na překladech × zařídil vydání): „[...] přirozeně si sliboval, že se francouzští přátelé postarají o jejich knižní vydání v Paříži, tak jako on zařídil české vydání *Spojitych nádob*, *Nadji* a se zpožděním až roku 1937 knížku tří Bretonových přednášek *Co je surrealismus?*, jakož i Éluardovy *Veřejné růže* ve svém a Vaničkově překladu“ (IBID.: 433).

Komentář potvrzuje Nezvalovo přesvědčení o vlastní výlučnosti, ukazuje, jak prožíval zpochybňování vlastní tvorby, a tyto informace se opět dublují. Do komentáře je postupně zařazovaný nikdy nedokončený (a nedoručený) dopis Jiřímu Mahenovi z poloviny dvacátých let. Na jednom místě Blahynka píše „[...] již roku 1925 se ptal v — nedokončeném — dopise Mahenovi: Proč bych nemohl napsat jednu divoké, nelogické drama, podruhé úplný realism, potřetí romantický příběh, počtvrté povídku bez děje, popáté psychologickou věc, pošesté náznaky a aforismy atd. A proč ne tohle všecko třeba v jediném díle, nebo v mnoha dílech, podle toho, jak mi zrovna bude“ (IDEM 2011: 431); a v následujícím svazku čteme: „[...] položil si otázku (jak víme z jeho nedokončeného dopisu Jiřímu Mahenovi z poloviny dvacátých let), proč nechávat »ležet ladem tisíce krásných věcí, které se nepasují do metody či módy«. Už tehdy napsal: »Jak je smutné, když kumštýř napíše knížku a v příští pokračuje krůčkem v minulých věcech, když je v podstatě stále třeba nadrealistou, expresionistou atd.«“ (IDEM 2012: 440, citáty původně vyznačeny kurzivou).

Zdvojena je také například následující informace: „v souborném Díle VN vyšly všechny tři podruhé a za básníkovu života naposled. Jak pro svazek VI (*Matka Naděje*, básně o ženě, o Praze a o matce, 1953)“ (IBID.: 443); podruhé čteme „Jediné další vydání za života VN se uskutečnilo v souborném Díle, ve svazku VI, *Matka Naděje*, básně o ženě, o Praze a o matce, Československý spisovatel Praha 1953“ (IBID.: 449); stejně tak získáváme opětovně stejnou informaci o přemístění jedné z básní ve sbírce *Praha s prsty deště* věnované Juliu Firtovi na závěr sbírky (srovnej IBID.: 461 a IBID.: 469). Jako bychom se v labyrintu po usilovném pohybu ocitli znovu na stejném místě.

Nenacházíme vysvětlení, proč se v každé z knih vyskytuje na dvou místech a v různých grafických podobách informace o použitých zkratkách, v *Básních I* na stranách 435–436 a 475–476, v *Básních II* na stranách 446–447 (tam řazeno shodně s prvním svazkem podle abecedy, nejprve díla Vítězslava Nezvala, pak obecné odkazy jako verš, rukopis atd., ale, bohužel, s pozůstatkem

zkratky VN, která není vysvětlena, protože patří a je vysvětlena v první alfabeticky uspořádané části) a 479–480, v *Básních* III na stranách 479–480 a 539–541.

Výše nákladu

Nejistotu vnáší do vnímání sbírek také skutečnost, že ne vždy jsou u jednotlivých vydání uváděny výše nákladu. Lze tedy předpokládat, že neuvedení takového údaje souvisí s tím, že informace o výši není uvedena v tiráži, ani není zjistitelná rámcově v dochovaných nakladatelských smlouvách. Protože postoj k tomuto údaji není v edici nikde explicitně vysvětlen, není zřejmé, jak se s ním u jednotlivých vybraných sbírek nakládá.

Fürth proti Firtovi

Už od druhé knihy se v komentářích začíná vyskytovat jméno Julia Firta a připomínají se kontakty mezi ním a Nezvalem. Někdy jsou to záznamy dobové, jindy zase události, které jsou zachyceny ve Firtových vzpomínkách. Neznalý čtenář druhého dílu musí být nejprve zmaten, zda *Fürth* a *Firt* jsou osoby totožné, až v závěru „Komentáře“ se dozvídá, že „jméno Nezvalova přítele Julia Fürtha/Firta, před válkou ředitele nakladatelství Fr. Borový, po ní poslance sněmovny ČSR, pak významné exilové osobnosti a autora memoárů *Knihy a osudy*, píšeme v hláskové verzi odpovídající dané době“ (BLAHYNKA 2012: 446); ve třetí knize se dozvídáme: „Tak jako už v *Básních* II píšeme jméno Nezvalova přítele Julia Fürtha/Firta v hláskové verzi odpovídající dané době“ (IDEM 2013: 479). Tato volba, když pomineme, že lze jen těžce konkretizovat „danou“ dobu, však vytváří až komické situace. Nejparadoxnější situaci zažíváme jako čtenáři *Básní* II, kde na jedné stránce Firt střídá s Fürthem, aby se v závěru stránky zase protnul s Firtem (srov. IDEM 2012: 437). Stejně tak se paradoxně píše o Fürthovi, ale citují se věty z *Knih a osudů*, které již vydal jako Firt (IBID.: 461). Zaskočení jsme rovněž dvojím (jen s těžce odhalitelnou motivací) psaním jména *Ehrenburg* a *Erenburg* (srovnej IBID.: 428 × 429).

Redakční přehlédnutí

České knižnici byla vždy věnována i redakční pozornost, proto nás znejistí scházející čárka před vztažným zájmenem (BLAHYNKA 2011: 461), *japon* namísto *japan* (IBID.: 464); zkomolený název *Antilyrika* (jako *Antyrika* [IDEM 2012: 421]; přehlédnutí kvantity u tvaru podstatného jména *trilogií* m. *trilogií* [IBID.: 426]; podoba slova *biblioflie* bez předposlední samohlásky (IDEM 2013: 460).

Výběr pro autostylizaci a stylizaci

Podléháme autostylizačnímu (z vybraných dopisů a částí vzpomínek — z pohledu Vítězslava Nezvala) a stylizačnímu (z výkladu Milana Blahynky) přesvědčování, že bytost Vítězslava Nezvala byla člověkem, „jemuž se stalo osudem nalézat se a bloudit, nalézat se tím, že bloudí“ (IBID.: 461). Tři svazky

v komentářích opakovaně představují Nezvala jako jedince pronásledovaného a nepochopeného po všechny tvůrčí etapy života pro jeho pojetí absolutní tvůrčí svobody. Zvláště zarážející je to v částech, kdy takový výklad následuje po zkratkovité charakteristice dobové recenze.

Ale nebyl by to Nezval, kdyby si odepřel už v meziválečném období psát i oslavné verše a kdyby si tento básník, „cítící ano a ne jako jediné slovo“ [...], nedovolil ve jménu „absolutní tvůrčí svobody“, v tomto komentáři už zmíněné, psát v čase celonárodního nadšení ze šťastného ukončení války takové oslavné verše, jaké v přátelské, leč přísné kritice *Historického obrazu* I–III označil Miloš Dvořák [...] za „kýč, kýč, kýč“. Po celé poslední období svého života a práce slovesné i výtvarné, dokonce i posmrtně bude Nezval stále v dvojím ohni — jedněm beznadějně tragicky spjatý nejen s ideou komunistické šťastné beztřídní společnosti, ale i s každodenní praxí těch, kdo tuto ideu úspěšně diskreditovali, a druhým, právě těm, kdo se socialismem a komunismem zaklínali, ale svým konáním ho znemožňovali, bude trvale podezřelý a paradoxně vlastně stejně nepřijatelný. (IBID.: 469–470)

V tuto chvíli považujeme za nezbytné připomenout, že Miloš Dvořák pro *Akord* na pokračování pod názvem „Pásmo válečné lyriky“ recenzoval aktuálně vydávanou básnickou produkci, která se tematicky vztahovala k rokům válečným i událostem osvobození. Nezajímala ho politická ani ideová tendence těchto básní, sledoval básnickou hodnotu všech vydávaných opusů. Nezvalovu tvorbu znal Dvořák od společných středoškolských let, sledoval ji a také oceňoval. V *Historickém obrazu* vymezuje určující prvky částí vznikajících v předvečer války, za války a po válce. Přesvědčivě a pečlivě, s možností, aby si čtenář neznalý tohoto díla Nezvalova mohl srovnat charakter veršů zvláště první části a části závěrečné. Vysoce hodnotí zvláště *Historický obraz* I, a přesně (nikoli přísně) pojmenovává prvky zplanění Nezvalova verše a nebezpečí, když bude básník pracovat s básnickými prostředky a s výtvarnými prvky poetiky pouze mechanicky.

Velmi citlivě a jako odborně nekorektní vnímáme osočení Jiřího Koláře, které vychází z citace deníkových záznamů Jana Zábřany (srovnej BLAHYNKA 2013: 474), Blahynka nepřesně cituje zápis z roku 1976 (Zábřana si vypjatý záznam psal v obecné češtině, nikoli v češtině spisovné, a v prvním svazku *Celého života* je na straně 510, nikoli 511). Denunciace Jiřího Koláře, která má snad demonstrovat, že Vítězslav Nezval byl veřejně od chvíle své smrti tupen a znevažován (a protože Zábřanovy deníky vyšly oficiálně až v devadesátých letech 20. století, trvá takový postoj k Nezvalovi i po roce 1989 a spisovatelé, kteří se vrátili z emigrace, jej jenom potvrzují a prohlubují). Nejde o to, že Jiří Kolář popřel tento subjektivní záznam v roce 1995, protože literární historie

zná stanovisko a záznamy názorů Jiřího Koláře (nejpozději z roku 1950), kde ve vztahu k Františku Halasovi vyjadřuje svá hodnocení Vítězslava Nezvala, která zvrstvují roli a povahu a postavení Nezvala v literárním životě jak během jeho života, tak i po jeho smrti v závěru padesátých let. Nejsou to slova pohrdání a deklasování Nezvalovy tvorby (a pokud v pramenech existují i jiné doklady, pak je potřeba je konfrontovat a pokusit se o výklad). Tyto skutečnosti směřují k otázkám, k přemýšlení o jednotlivých osobnostech v dějinách české literatury, o možnostech literárních dějin, o způsobu psaní komentářů v edicích, o roli vědeckých redaktorů a redaktorů v České knižnici, o použitém hodnocení a matoucím, jednoznačném výkladu.

Závěrem

Najít strukturu komentáře, aby zachycoval genezi vybraných textů, dokázal zpřístupnit časopisecká vydání, registroval jednotlivá knižní vydání, a zároveň aby umožnil čtenáři orientovat se v různocteních, patří k těžkým, ale výlučným úkolům editora a autora komentáře. Pak je nezbytné promyslet podobu informací v komentáři tak, aby dokázaly období, které je tvorbou, ale také například žánrem vymezeno, pojmut v celistvosti, ale aby také byly průvodcem po charakterizujících jednotlivostech a jedinečnostech představovaných děl, sbírek, básní, veršů.

Česká knižnice dává v komentářích také možnost, aby jednotlivé sbírky (pokud se jedná o vydání básnického díla) byly vyloženy v rámci proměn autorské poetiky, aby byla připomenuta kritická recepce, ať oficiální dochovaná v novinách a časopisech, tak soukromá, která je postupně objevována a mnohdy i zveřejňována v korespondenci, či ve vzpomínkách dříve zainteresovaných aktérů. Takto koncipované komentáře prohlubují naše znalosti literárního života a problematizují usazený výklad literárněhistorický.

Vydání Nezvalovy básnické tvorby ve třech knihách vytvořilo mimořádnou příležitost, aby osobnost a tvorba Vítězslava Nezvala vybědla z dosavadních stereotypních, nebo zastarávajících výkladů, aby se pojmenovala působení a hodnocení Vítězslava Nezvala v souvislosti s poznatky, které jsou aktuální v české literární historii (ale také versologii) počátku 21. století. Jsem přesvědčena, že tomu *Básně I–III* v komentářích nedostály.³

Zvláště překvapivé je, že mnohé způsobila nedůslednost. Zvolené principy nejsou zachovávány v jednotné struktuře, objevují se neúplně a není zřejmé, zda se jedná o přehlédnutí, o nedodržení zamýšlené struktury, nebo zda údaje, jimiž se snažíme popsat jednotlivé básnické sbírky, scházejí či nejsou dosud známy.

3 Byť odkazují také na novější výsledky bádání zejména PEŠAT 2000; BROUČKOVÁ 2010; MICHEL 2010; VOJVODÍK — WIENDL ET AL. 2011 aj.

Prameny

NEZVAL, Vítězslav

- 2011 *Básně I*; ed. Milan Blahynka (Brno: Host)
 2012 *Básně II*; ed. Milan Blahynka (Brno: Host)
 2013 *Básně III*; ed. Milan Blahynka (Brno: Host)

Literatura

BLAHYNKA, MILAN

- 2011 „Komentář“; in Vítězslav Nezval: *Básně I*, ed. Milan Blahynka (Brno: Host), s. 427–476
 2012 „Komentář“; in Vítězslav Nezval: *Básně II*, ed. Milan Blahynka (Brno: Host), s. 417–480
 2013 „Komentář“; in Vítězslav Nezval: *Básně III*, ed. Milan Blahynka (Brno: Host), s. 451–541

BROUČKOVÁ, Veronika

- 2010 „1922. Mosty a opojení“, in Vladimír Papoušek et al.: *Dějiny nové moderny. Česká literatura v letech 1905–1923* (Praha: Academia), s. 366–384

MICHEL, Bernard

- 2010 *Praha. Město evropské avantgardy. 1895–1928*; přel. Jana Vymazalová (Praha: Argo) [2008]

OTRUBA, Mojmír

- 2012 „Výsledky a výhledy české textologie“; in idem: *Hledání národní literatury*, ed. Dalibor Dobiáš (Praha: Academia), s. 334–351

PEŠAT, Zdeněk

- 2000 „Vítězslav Nezval“; in *Lexikon české literatury 3/I*; ed. Jiří Opelík (Praha: Academia), s. 527–534

VOJVODÍK, Josef — WIENDL, Jan et al.

- 2011 *Heslář české avantgardy. Estetické koncepty a proměny uměleckých postupů v letech 1908–1958* (Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta/Togga)